

М. Самофалов, асп.

КОСТЬ ШТЕППА – СПІВРОБІТНИК МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО*Присвячено науковим взаєминам відомих українських дослідників Михайла Грушевського і Костя Штеппи у 1920-х рр.**The article is devoted to the scientific relations of Michail Grushevskiy and Kostya Shteppe the famous Ukrainian researchers in 1920th.*

Відомий український історик Кость Штеппа (1896–1958) – автор численних праць з історії античної культури. Він довгі роки співпрацював зі славетним ученим Михайлом Грушевським і його науково-дослідними установами. Ця співпраця почалася ще у далеких 1920-х рр., коли Михайло Сергійович, прагнучи об'єднати багатьох українських учених, створив у ВУАН Історичну секцію, до якої входив Кость Штеппа.

Заприязнитися і співпрацювати з найбільшим вітчизняним історіографом, без сумніву, було потаємною мрією багатьох істориків України. Фаворизований більшовицькою владою, М. Грушевський тоді втілював гордість і цвіт національного суспільствознавства. Годі й говорити, що це був європейський рівень і зав'язування творчих контактів з усім світом, тому цілком логічно, що до Історичної секції ВУАН, яка працювала під патронатом Михайла Сергійовича, горнулися чи не кращі сили дослідників. Само собою зрозуміло, цей постулат не заперечує заслуг решти істориків, що дотримувалися іншої методології і методики наукового дослідження. Проектуючи ці рефлексії на постать К. Штеппи, зазначимо, що, очевидно зв'язок з науково-дослідними установами М. Грушевського був ним встановлений десь у 1926 р. із часів захисту докторської дисертації, бо з листів Костя Тодосьовича до Михайла Сергійовича за 1927 р. читаємо про їх співпрацю як про цілком звичайну річ. Без сумніву, для Штеппи робота з великим Грушевським мала неабияке значення. Не буде перебільшенням зазначити, що на Науково-дослідній кафедрі історії України у Кабінеті примітивної культури, який очолювала дочка М. Грушевського Катерина, і де працював К. Штеппа, розцвів його багатогранний талант. Він також активно співпрацював з Культурно-історичною комісією та Комісією історичної пісенності, які, як водиться, фундувала К. Грушевська [7, с. 14]. Ці три академічні осередки творили "Асоціацію культурно-історичного дослідження", що в загальних рисах заміняла Український соціологічний інститут, заснований за участю М. Грушевського у Відні в 1919 р. Уже хрестоматійним стало твердження, що Михайло Сергійович покладав на цей заклад велику надію, бо йшлося про перенесення на український ґрунт найновіших досягнень світової науки. Реалізація цих кардинальних планів вимагала неабияких знань і науковців широкого світогляду із досконалим володінням європейськими мовами. Усім цим критеріям, що й казати, Штеппа відповідав бездоганно. Сьогоднішні розробки, документи і матеріали дають можливість виокремити магістральні напрями невиспущеної діяльності ніжинського професора в Історичних установах М. Грушевського. Вражає, насамперед, проблемно-тематичний спектр дослідницьких інтересів цього подвижника, пов'язаний з питаннями вітчизняної демонології в контексті теми "Сатанаїл в українській легенді", а також богомільські мотиви в слов'янській народній творчості. Вивчав він аспекти синкретизму [5, с. 1–3]. На ці ж проблеми Кость Тодосьович висловив і низку змістовних доповідей, такі, як "Переслідування відьом у старій Україні" [1, с. 18], "Богомаз-Тан і його книжка "Християнство в світлі етнографії", "До українських легенд про створення людини" та ін. Зробив він і докладний розбір праць західноєвропейських авторів

Іванова, Є. Арімана і К. Беца. І суть не в кількості зробленого, а в тому, що він прагнув пов'язати необхідність розвитку української культури з процесами національного самоусвідомлення українського народу. Мабуть чимало в цьому плані дали йому поїздки до Ленінграда, Москви, Харкова, які фахівець здійснив наприкінці 1928 р. Як повідомляв він К. Грушевській, йому там вдалося зібрати чимало цікавого матеріалу з проблематики Відділу примітивної культури. Саме 1928 і 1929 рр. були визначальними в біографії дослідника як соратника М. Грушевського. Це ілюструє хоча б його дієва участь у часописі "Первісне громадянство", який виходив за редакцією К. Грушевської. Так, із року в рік на його шпальтах з'являлися статті обдарованого гуманітарія, які і сьогодні живлять невичерпний інтерес читачів. Увагу громадськості привертала Штеппині студії з античного релігійного синкретизму і сюжети вивчення вітчизняних злих духів. Його ж перу належить і низка оглядів на книжки Ю. Яворського, В. Холлїдея, К. Беца та ін. З нагоди урочистого ювілею 60-річчя корифея української історіографії, славетного акад. М. Грушевського К. Штеппа у збірнику на його честь умістив свою працю "До українських народних переказів про створення першої людини" [3]. Торкаючись сюжетів ушанування видатних науковців, ледве чи можна замовчати і рецензію Костя Тодосьовича на збірник, присвячений 30-літтю наукової і літературної діяльності академіка АН СРСР Д. Петрушевського, свого старшого колеги, довгі роки пов'язаного з Україною, яку він оприлюднив у журналі Історичної секції ВУАН "Україна".

Як зазначає сучасний український історик І. Матяш, навколо журналу "Первісне громадянство" Катерині Грушевській вдалося об'єднати як відомих учених так й "енергійний молодняк". Окрім Костя Штеппи у журналі публікувалися дослідження, статті, розвідки українських, російських, білоруських учених: Т. Гавриленка, П. Глядківського, М. Грушевського, К. Грушевської, В. Денисенка, М. Жуковської, Є. Кагарова, К. Квітки, Ф. Колесси, К. Копержинського, В. Кравченко, Б. Луговського, Ф. Савченка, Є. Смоленської, П. Тутківського, Л. Шевченко, О. Шлюбського. Годі й говорити, що все це розширювало наукові обрії, відкривало шляхи для нових творчих планів. Давало можливість заробітку. Адже рецензія у журналі коштувала 7–8 крб., а стаття до 250 крб.

Усього за час існування (1926–1929) "Первісного громадянства" вийшло вісім чисел часопису: 1926 – вип. 1–2 і 3; 1927 – 1–3; 1928 – вип. 1 і 2–3; 1929 – вип. 1–3. Випуски 1928 р. з'явилися також із запізненням – у 1929 р., ювілейний перший (присвячений десятиліттю ВУАН) вийшов вчасно, а останній – третій – видрукували 1930 р.

Кость Тодосьович планував у кожному номері свою статтю, бо оригінального матеріалу вистачало, але різні обставини заважали цим планам. Ідеологічний наступ на часопис "Первісне громадянство" руйнував задум дослідника, тому він водночас із цим друкував свої праці і в інших тогочасних українських виданнях, зокрема в часописі "Червоний шлях". Як знавець церковної старовини, в одному з номерів цього журналу він у 1930 р. надрукував змістовну розвідку про монастирський побут стародавньої України. Узагалі критична перевірка праць Штеппи 1920-х рр., з якими нам вдалося ознайомитися,